

ОБЗОР НА ПОНЯТИЯТА, СВЪРЗАНИ С АВТОРА НА НАУЧНИЯ ДИСКУРС

Мария Георгиева

Комплексното естество на проблема за *автора на научния дискурс* налага използването на разнообразни подходи, които интегрират нееднозначно перспективите на различни науки и дисциплини. В резултат на това, както и на обособяването на 'сфери' с различна 'пропускливост' на идеи, *авторът на научния дискурс* се концептуализира в разнородни посоки и с неравностойна консистентност. Да се определи обемът на понятия като 'авторов глас', 'авторово присъствие', 'авторизация', 'езикова личност', 'етос на автора', 'авторова идентичност' и да се установят възможните връзки между тях е необходима стъпка в изучаването на *автора на научния дискурс*.

Ключови думи: автор на научния дискурс, авторов глас, авторизация, авторова идентичност, авторов етос

The conceptual complexity attributed to the *author of the scientific discourse* presupposes a wide variety of approaches that integrate perspectives from different sciences and disciplines. As a result, the *author of scientific discourse* is conceptualized in diverse ways and with unequal consistency. For this reason and in order to clarify the notion, it seems to us necessary to determine the extents of some related concepts such as 'author's voice', 'author's presence', 'authorization', 'linguistic personality', 'author 's ethos', 'authorial identity' .

Key words: author of the scientific discourse, author's voice, authorization, authorial identity, author's ethos

Факт е, че изследването на автора в литературната теория има дълбоки традиции. По отношение на научния дискурс обаче този проблем започва да се разработва сравнително неотдавна поради две основни причини: едната, свързана с преобладаващата парадигма на позитивизма в науката и другата – с ориентацията на лингвистичната теория към системния характер на езика. Едва през втората половина на ХХ век настъпва обрат в лингвистичните изследвания и в наукознанието и те придобиват ясно изразена антропоцентрична насоченост. В речевата лингвистика субектът на езика и неговата речева дейност са изнесени на преден план, а науката започва да се разглежда като специфична човешка дейност с интерсубектно, социално и комуникативно

измерение. През 80-те години в когнитивната психология възниква сериозен интерес към процеса на писане, а през 90-те в образователната психология се поставя начало на изследванията върху академичното и научното писане в университетското образование. В резултат на това, разбирането за научния дискурс като информативен, обективен, неутрален, прецизен и безличен, независим от емоциите, чувствата и преценките на автора, постепенно отстъпва място на схващането за неговата аргументативна, реторична същност, отражение на когнитивно-комуникативната дейност на творческата личност на учения.

Проблемът за *автора на научния дискурс* представлява интерес за широк кръг от изследователи от различни дисциплини и традиции, като е възможно да разграничим три основни перспективи, от които се разработва: лингвистика (прагматика, стилистика, анализ на дискурса, функционално-семантична граматика, реторика); приложна лингвистика (психология и социология на висшето образование и на чуждоезиково обучение; академично писане); наукознание (научна реторика, научен дискурс, научна дискурсивна общност). В някои случаи е възможно да се говори вече за традиции в изследването на проблема за *автора на научния дискурс*, докато в други той е значително по-слабо разработен. Значими теоретични разработки има в руската, френската и англоезичната литература, а в испанската има приноси към развиването на понятието главно с оглед на академичното писане. Както обаче установихме в едно предишно проучване, диалогът между тях е твърде неравностоен (Георгиева 2014). Най-общо казано картината е следната. Англоезичната традиция е затворена в себе си и играе доминираща роля. Френските изследователи я познават, но отдават предпочитание на френските разработки по въпроса. Руските изследователи отчитат приносите на френските и англоезични учени, но се позовават почти изцяло на руската лингвистична традиция.

В резултат на обособяването на ‘сфери’ с различна ‘пропускливост’ – проникване и обмен на идеи – *авторът на научния дискурс* се концептуализира в разнородни посоки и с неравностойна консистентност като *авторово присъствие*, *авторова идентичност*, *субект на научния дискурс*, *езикова и комуникативна личност*, *авторизация*, *авторов етос*, *функция автор*, *авторов глас*. Какъв е обемът на тези понятия? От какви теоретични перспективи се извеждат? До колко и в каква посока е възможно да бъдат

преосмислени и систематизирани? Отговорът на тези въпроси е необходима стъпка в изучаването на *автора на научния дискурс*, но задачата на настоящия доклад е далеч по-скромна, а именно да се направи опит да се обозрат и да се сложат в ред споменатите понятия, като се групират в съответствие с дисциплинарната си ориентираност: речева лингвистика (*linguistique énonciative*), социология и антропологична лингвистика, когнитивна психология и текстова лингвистика, приложно езиковедие и неговия опит за интердисциплинарен теоретичен подход.

1. Понятия от полето на речевата лингвистика

1.1 Авторово присъствие

Като понятие в речевата лингвистика *авторовото присъствие* се появява вследствие на логичното развитие на тезата на Емил Бенвенист за вписването на субективността в дискурса. Целта на изследванията в тази насока е да открие в неутралния и обективен научен текст „следите“, „отпечатъците“, оставени от автора. За параметър на *авторовото присъствие* се приемат броят и честотата на употреба на личните местоимения (първо лице единствено и множествено число), на деятелен и страдателен залог. Методът е статистически и позволява да се установи в каква степен е изявено присъствието на автора в текста, да се посочат разликите в степента на обективизация и субективизация, характерни за различните научни дисциплини, жанрове и езици. Успоредно с това в повечето изследвания се отчита също прагматичното естество на научния дискурс. В този случай *авторовото присъствие* се приема в потесен смисъл като *позиция на автора (stance)*, *собствен глас*, спрямо чуждия дискурс / чуждите „гласове“ и като *поемане на ангажимент към читателя (engagement)*, термини въведени от английския приложен лингвист Hyland (Hyland 2002; 2002a; 2005). Анализира се ролята на самоцитирането и метадискурса в речевите стратегии и тактики на автора (маркери на авторската позиция или гледна точка, т. нар. епистемични маркери за различна степен на увереност или сигурност), като се комбинират количествен и качествен (анализ на случаи) метод на изследване.

1.2 Субект на дискурса

Дебатът относно *субекта на дискурса* – за единството или множествеността на речевите източници в рамките на текста – е особено актуален във френската речева лингвистика. В центъра на различните теоретични разработки се намира идеята за диалогичната същност на езика, за градивната роля на интересубектните връзки, а оттам и за колективното изграждане на смисъла. Дискурсът е полифоничен, и макар да има един субект автор, той не е монолитно представен, а се разпръсква в текста, тъй като речта му е населена от множество чужди гласове, които се преплитат в дискурса (Ducrot се опитва да формализира идеите на Бахтин за полифонията). Вижданията на изследователите се разделят обаче – нека използваме една метафора – на центростремителни и центробежни, когато трябва да се отговори на въпроса дали при това положение субектът автор може или не да има функция на някакъв вид обединителен център. Според някои схващания гласът на субекта автор осигурява кохерентност на полифонията, организира йерархично останалите гласове в зависимост от спецификата на своята позиция и гледна точка (Grossman 2010; Rabatel 2010) и ориентира читателя как да ги възприема. Според други (Authier-Revuz 1984) хетерогенността му е радикално присъща не само поради социокултурната и историческа обусловеност на полифоничното естество на дискурса, но и заради психическата реалност на дезинтегриращия натиск на несъзнаваното. Ето защо е невъзможно да се търси подобна координираща функция: фигурата на автора в текста и впечатлението за контрол върху дискурса не е нищо друго освен механизъм, който създава илюзията за съществуване на субекта.

1.3 Етос на автора

По отношение на научния дискурс понятието *етос* се въвежда с оглед на академичното писане и се възприема в тесен смисъл, като изграждане на определен „образ“ на автора (Cherry 1988; Amos 1999; Maina 2002). Посредством определени езикови стратегии, тактики и техники субектът на дискурса насочва интерпретацията на читателя към конструирането на дадена представа за самия себе си. Целта, най-общо казано, е да подсили своя авторитета и, оттам, доверието на читателя и неговата склонност да приеме представените тезиси и аргументи. Проектирането на подходящ етос се намира в пряка зависимост от познаването на конкретната дискурсивна

общност, на нейните традиции, изисквания и очаквания. *Авторовият етос* се реализира в дискурса чрез различни прояви или роли, които отговарят на очакванията спрямо учения в качеството му на изследовател, аргументатор и комуникатор (Flitum Thue Vold 2010).

2. Понятия от полето на социологията и антропологичната лингвистика

2.1 Функция автор

В известната си конференция от 1969 г. Фуко предлага авторът да бъде анализиран като комплексна и вариативна функция на порядъка на дискурса, която се мени в зависимост от епохата и културата и, при определени условия и закономерности, приема една или друга форма, заемайки различно място във всеки тип дискурс (Foucault 1999: 17). *Функцията автор* има четири характеристики: (1) институционалност и регламентираност – в някои общества авторството може да бъде прието за особена форма на частна интелектуална собственост с икономическа стойност или като юридическа отговорност на индивида (автор в смисъл на извършител) с наказателни последици; (2) историческа и културна обусловеност – зависи от епохата и културата, в които се конструира и упражнява; (3) конструираност – дискурсът не се приписва спонтанно на автора, а това става посредством една комплексна проекция, чрез която се изгражда образ на разумния субект, наречен автор; (4) абстрактност и множественост – не се отнася просто до реалния индивид, а може да породи едновременно различни азове, в различни субектни позиции, които могат да бъдат заемани от различни класове индивиди.

Функцията-автор може да отговоря и на една особена категория автори в *трансдискурсивна* позиция с две модалности („основатели на дискурсивност“ и „основатели на научност“), които не само пишат определено произведение, но и формулират теория и основават дисциплина, като по този начин създават ново правило за формиране на други текстове. Основната разлика между двете модалности се състои в това, че докато дискурсът на „основателите на научност“ продължава да бъде част от съвкупността от модификации, прави ги възможни, и в този смисъл подлежи на преразглеждане и преработване в същото дискурсивно поле, което разширява и преобразува, то влиянието на „основателите на дискурсивност“ надхвърля собственото

дискурсивно поле и се разпростира върху други такива, задавайки възможности за различни приложения (Foucault 1999: 12-13).

2.2 Homo loquens: езиковата и комуникативна личност

Понятията *езикова личност* и *комуникативна личност* се формулират в лингвистичната персонология, направление в руското езикознание, което интегрира перспективите на социолингвистиката, психолингвистиката, прагматиката, лингводидактиката и лингвистиката на текста. В центъра на вниманието се намира конкретната личност, като интересът на изследователите се насочва основно в две посоки: първоначално към индивидуалния субект (анализират се речевите прояви на изявени творци и учени), а на един по-късен етап и към колективния субект, т.е. към представителите на определени социолингвистични и професионални типове със сходни речевоповеденчески поведения (Михалевич 2011; Лазуренко, Саломатина, Стернин 2007).

Понятието *езикова личност* е въведено от В. В. Виноградов във връзка с изучаването на автора на художественото произведение („О художественной прозе“, 1980), но е подробно разработено от Ю. Н. Караулов, който разширява обхвата и сферата му на приложение извън литературоведската област. Караулов (2003) предлага модел на *езикова личност* с три обособени структурни нива: (1) вербално-семантично ниво, отразяващо степента на владеење на даден език; (2) когнитивно, на което става актуализацията и идентификацията на релевантните знания и представи (колективно и индивидуално когнитивно пространство); (3) прагматично, което включва проявлението на мотивите и на целите, движещи развитието на езиковата личност.

Езиковата личност в условията на общуване може да бъде разглеждана като *комуникативна личност* – едно по-широко понятие, предложено от В.И. Карасик (2002), което включва не само езикови, но и комуникативни параметри и представлява обобщен образ на носителя на определени културно-езикови и комуникативни дейност, ценности, знания и поведенчески реакции.

Авторова идентичност

Въпросът за *авторската идентичност* се поставя във връзка с обучението по академично писане от перспективата на психологията и социологията на висшето образование и на чуждоезиково обучение, като се свързва главно с името на Ivanič (1998). Английската приложна лингвистка отхвърля възгледа за идентичността като „субективна позиция“, тъй като според нея той не отразява реалните възможности на субекта да се разгръща едновременно в различни измерения. Разглежда идентичността като множествена, хибридна и флуидна, в смисъл на „възможности за идентичност“ (*“possibilities for self-hood”*), социално обусловена и независима от свободния избор на индивида. В този смисъл Ivanič анализира идентичността на автора в три взаимодействащи в момента на писането измерения. Първото е т. нар. измерение на ’автобиографичния аз’, в което се отразява личния опит в академичното писане. Второто – ’дискурсивния аз’ – се конфигурира по време на самия процес на писане и се проявява като експлицитно или имплицитно идентифициране с определени дискурси. Третото измерение на идентичност Ivanič нарича ’аз автор’ и го дефинира като зависещо от съзнанието за авторство спрямо изграждането на собствения дискурс.

Друг автор, който оказва влияние в областта на академичното писане със своята теория за идентичността е американският изследовател Gee (1998, 2000, 2005). Той разглежда социалната конструкция на идентичността на пишещия и четящия в различните дискурсивни общности и неговата основна теза е, че (1) дискурсивните практики са винаги ситуирани и (2) спецификата на участието ни в определени дискурсивни практики – академични, професионални, лични – определя идентичността ни. В този смисъл всеки човек разполага с „набори от идентичности“ (*identity kits*), т.е. с известен набор и комбинации на начини на говорене, писане, мислене, поведение и пр., които го идентифицират и маркират като член на дадена общност и в даден момент, като идентичността може да варира в зависимост от ситуациите и общностите, на които принадлежи индивида. Gee подчертава, че всеки дискурс по своята същност – и следователно самата авторова идентичност – е идеологически ориентиран и провежда интереси (социални, политически и пр.), като изтъква на преден план определени представи, позиции, нагласи и пр., задавайки и параметри на допустимата критика.

Понятия от полето на когнитивната психология и текстовата лингвистика

Авторизация

Авторизацията има текстообразуваща функция и комуникативно-прагматична насоченост и се реализира по различни начини в текста като универсален и прагматичен текстообразуващ компонент. От една страна, отразява авторската позиция – резултат от социалната и индивидуалната обусловеност на когнитивната дейност на автора. От друга страна, е свързана със създаването на рецептивна програма в текста, както на съдържателно, така и на формално равнище (Сыроватская 2009).

За някои автори тя е един от модусните смисли на текста наред с актуализацията, персуазивността, оценъчността, императивния и социалния модус и указва източника на знание/мнение или субекта източник на илокутивната сила на речевия акт. Във взаимодействие с други модусни смисли (с персуазивността например), *авторизацията* може да изрази комуникативната воля на автора и спомага разпознаването на авторското намерение (Копытова, в Сыроватская 2009: 254). Според други схващания *авторизацията* е важен параметър в текстовата цялост, но не може да бъде считана за текстова категория, тъй като функционира по-скоро като текстообразуващ принцип и участва във формирането на текстови категории: полисубектност, авторска модалност, кохезията, членимост/делимитация (Сыроватская 2009).

Ще се спрем по-подробно на семантико-стилистичната трактовка на понятието *авторизация* в Пермската школа във функционалната стилистика, тъй като то е разработено специално във връзка с анализа на научния дискурс. В тази перспектива научният текст се определя като сложноорганизирана *политекстуална* система, чиито особености се обуславят от екстралингвистични фактори. Сред тези фактори важна роля играят компонентите на научно-познавателната дейност, обобщени от Котюрова и Баженова в понятието *епистемична ситуация* (ЕС). ЕС е съвкупност от взаимосвързани признаци на комуникативно-познавателната дейност в единство със съставлящите обективни (онтологични и методологични) и субективни (рефлексивни и комуникативно-прагматични) аспекти, които оказват систематично влияние върху формирането на научната реч и определянето на композиционно-смиловата и стилистично-речевата ѝ структура. С други думи, ЕС може да бъде разглеждана като универсален метамодел на научния дискурс (Баженова 2009). Особено значение за реализацията на авторизационните процеси има рефлексивният аспект на ЕС, който е

свързан с личностните характеристики на научното познание дотолкова, доколкото субектът на научното познание винаги е личностен субект на рефлексията. Всеки аспект на ЕС е представен в пространството на научния текст чрез определени субструктури (субтекстове според Баженова), които организират в смислово-съдържателно единство разпръснатите из цялото произведение езикови показатели на дадения аспект. Субтекстът се определя като сложна смислова единица на текста, която има знаков характер и представлява висше равнище в номинацията на даден аспект на ЕС. В академичните жанрове на научната реч (монография и статия) дискурсивният метамодел на епистемичната ситуация се реализира в следните субтекстове (СТ): *СТ на новото знание, СТ на старото знание, методологически СТ, оценъчен СТ, СТ на авторизацията, СТ на адресацията и периферен СТ. СТ на авторизацията* е определен като съвкупност от езикови средства, с които се дава израз на авторския „Аз“ и на психологичните състояния на субекта в процеса на създаване и на вербализация на новото знание (напр. *доколкото можем да съдим от собствения си опит, предлагаме собствен вариант на определението, може да допуснем, убедени сме, не подлежи на съмнение, ако може така да се изразим, не е изненадващо, на първо време ще наречем и др.*). Смисло- и текстообразуващия потенциал на *СТ на авторизацията* се състои в това, че изгражда модална рамка за понятията, съжденията и умозаклученията (напр. новото знание се представя първоначално на читателя в рамката на съмнението, като с разгръщането на аргументацията или в хода на доказването на хипотезата, изложението се съпровожда с все повече изрази на увереност в обективността на придобитото знание; предпоставките, на свой ред, са съпроводени от израз на авторската убеденост в тяхната достоверност). По този начин модалната информация, изразена посредством *авторизацията*, спомага за адекватното включване на новото знание към фонда на науката.

3. Приложна лингвистика (интегриращ теоретичен подход)

Авторов глас

В последните години в испаноезичната и англоезичната литература по проблема за автора на академичния дискурс (Кастело 2011; Кастело, Нелсон 2012) се прави опит да се изведе понятието *авторов глас* във връзка с процеса на формиране на умения за

писане на научен текст (формирането на авторовия глас на младия изследовател и характеристиките на авторовия глас при експерта) и на анализа на текста като продукт (главно по отношение на диалогичното интегриране на чуждия дискурс и проекцията на субекта). В това направление понятието, макар и заимствано от Бахтин, се изпълва с ново съдържание и започва да се преосмисля в перспективата на един по-широк теоретичен хоризонт, очертан от когнитивната психология (Bireiter, Scardamalia, Flower), психологията на образованието (Monereo, Pozo), академичното писане (Bazerman, Gee, Ivanič, Cassany, Carlino, Hyland, Lonka), системно-функционалната лингвистика (Халидей), дискурсивния анализ (Ван Дийк), и социално-исторически и културен контекст (Бахтин, чрез разработките на Bazerman и Ivanič).

Понятието *авторов глас* в научния дискурс все още се намира в етап на разработване и не съществува ясна дефиниция, нито конкретен модел, на който да се опре анализът. Струва ни се обаче, че работата в тази посока би могла да бъде много продуктивна, както от теоретична, така и от приложна гледна точка. Понятието може да бъде развито в съответствие с едно многоизмерно и многопланово разбиране за авторството, което да интегрира системно приносите на различните теоретични разработки, свързани с автора на научния дискурс, разграничавайки ясно основните единици на анализ и равнищата на приложимост.

Библиография

- Баженова 2009*: Баженова, Е. А. Научный текст в дискурсивно-стилистическом аспекте. Вестник Пермского Университета. 5/2009, 24–32.
- Георгиева 2014*: Георгиева, М. Кой се занимава с автора на научния дискурс? (Обзорен преглед на изследванията на английски, испански, руски, френски и български език). – В: Единадесета конференция на нехабилитираните преподаватели и докторанти от Факултета по Класически и Нови Филологии. Съст. Д. Веселинов. София: Унив. изд. „Св. Кл. Охридски“, 2014.
- Карасик 2002*: Карасик В.И. Язык социального статуса. Москва: ИТДГК Гнозис, 2002.
- Караулов 2003*: Караулов, Ю. Н. Русский язык и языковая личность. Москва: Издательство ЛКИ, 2003.

- Лазуренко, Саломатина, Стернин 2007*: Лазуренко, Е. Ю., М. С. Саломатина и И. А. Стернин. Профессиональная коммуникативная личность. Воронежский университет. Труды теоретико-лингвистической школы в области общего и русского языкознания. Центр коммуникативных исследований Коммуникативное поведение. [прегледан 20.02 2014]. <http://sterninia.ru/files/757/4_Izbrannye_nauchnye_publicacii/Kommunikativnoe_povedenie_narodov_mira/Professionalnaja_kommunikativnaja_lichnost_2007.pdf>
- Михалевич 2011*: Михалевич, О. М. Проблема изучения языковой личности в лингвистике: исторический аспект. Вестник Краунц. Гуманитарные науки. 1 - 17/2014, 145–151. [прегледан 15.05.2014]. <<http://cyberleninka.ru/article/n/problema-izucheniya-yazykovoy-lichnosti-v-lingvistike-istoricheskiy-aspekt->>.
- Сыроватская 2009*: Сыроватская, Н. Авторизация: проблемы определения и научного описания на уровне предложения и текста. Известия РГПУ им. А.И. Герцена. 89/2009, 250–256. [прегледан 15.05. 2014]. <<http://cyberleninka.ru/article/n/avtorizatsiya-problemy-opredeleniya-i-nauchnogo-opisaniya-na-urovne-pre>>.
- Amossy 1999*: Amossy R. Images de soi dans le discours – La construction de l’ethos. Lausanne: Delachaux et Niestlé, 1999.
- Authier-Révuz 1984*: Authier-Révuz, J. Hétérogénéité(s) énonciatives(s). Langages, 73/1984, 98–111
- Boch, Rinck. 2010*: Boch F., F. Rinck. Pour une approche énonciative de l’écrit scientifique. Énonciation et rhétorique dans l’écrit scientifique. Lidil. 41/2010, 5–14.
- Ducrot 1980*: Ducrot, O. Le dire et le dit. Paris: Minuit, 1980.
- Grossmann 2010*: Grossmann, F. L’auteur scientifique. Des rhétoriques aux epistemologies. Revue d’anthropologie des connaissances . 4 (3)/2010, I–XVII.
- Gee 1998*: Gee, J.P. What is literacy? – В: Negotiating Academic Literacies. Teaching and Learning Across Languages and Cultures. Chap. 5. Съст. V. Zamel & R. Spack. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 1998.
- Gee 2000*: Gee, J.P. Identity as an analytic lens for research in education. Review of Research in Education. 25(1)/2000, 99–125.

- Gee 2005*: Gee, J.P. An introduction to Discourse Analysis. Theory and method. New York: Routledge, 2005.
- Ivanič 1998*: Ivanič, R. Writing and Identity: The Discoursal Construction of Identity in Academic Writing. Amsterdam: John Benjamins, 1998.
- Castelló, Bañales et al. 2011*: Castelló, M. Bañales et al. La voz del autor en los textos académicos. – B: La identidad en Psicología de la Educación: necesidad, utilidad y límites. Cap. 9. Съст. C. Monereo & J. I. Pozo. Madrid: Narcea
- Castelló, Nelson. 2012*: Castelló, M., N. Nelson. Academic Writing and Authorial Voice. – B: Selves and Texts in Academic Societies. Съст. M. Castello & Ch. Donahue. University Writing, Bingley: Emerald Group Publishing Ltd.
- Maingueneau 2002*: Maingueneau, D. Problèmes d'ethos. Pratiques. n° 113-114/2002, 55–67.
- Rabatel 2010*: Rabatel A. Schémas, techniques argumentatives de justification et figures de l'auteur (théoricien et/ou vulgarisateur). Revue d'anthropologie des connaissances . 4, n° 3/2010, 505-526. [прегледан 20.06.2014]. <www.cairn.info/revue-anthropologie-des-connaissances-2010-3-page-505.htm. DOI : 10.3917/rac.011.0505>
- Fløttum, Thue Vold 2010*: Fløttum K., E. Thue Vold. L'éthos auto-attribué d'auteurs-doctorants dans le discours scientifique. Lidil. 41/2010, 41-58 [прегледан 20.06.2014]. <<http://lidil.revues.org/3006>>
- Foucault 1999*: Foucault, M. ¿Qué es un autor? Literatura y conocimiento. Mérida: Ediciones de la Universidad de Los Andes. [прегледан 15.01.2014]. <<http://www.saber.ula.ve/bitstream/123456789/15927/1/davila-autor.pdf>>
- Hyland 2002*: Hyland, K. Authority and Invisibility: Authorial Identity in Academic Writing. Journal of Pragmatics. 34/2002, 1091–1112.
- Hyland 2002a*: Hyland, K. Options of identity in academic writing. ELT Journal. 56/2002, 351–358.
- Hyland 2005*: Hyland, K. Stance and engagement: a model of interaction in academic discourse. Discourse Studies. 7/2005, 173–192.
- Cherry 1988*: Cherry, R. Ethos versus Persona. Written Communication 5/1988: 251–76.
- Charaudeau 2001*: Charaudeau, P. Las problemáticas de base de una lingüística de discurso. – B: Lengua, discurso, texto. Съст. Bustos de Tovar. Madrid: Visor Libros, 2001.